

23. Тутова О. Постановка задачі раціоналізації транспортно-економічних зв'язків у нафтогазовому комплексі України // Регіональна економіка. - 2002. - №2. - С. 115 – 123.
24. Іванух Р. Стратегічні проблеми розвитку нафтогазового комплексу України // Регіональна економіка. - 2000. - №2. - С. 16 – 25.
25. Офіційний сайт НАК „Нафтогаз України”. Режим доступу: <http://www.naftogaz.com>
26. Кісь С.Я. Щодо стратегічної доцільності та умов трансформування НАК „Нафтогаз України” в сучасну інтелектуальну компанію [Текст] / С.Я. Кісь, В.П. Петренко // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць (Дніпропетровський національний університет). – Дніпропетровськ, 2008. – випуск 240. – С. 1298 - 1309.
27. Офіційний сайт НАК „Нафтогаз України”. Режим доступу: <http://www.naftogaz.com>
28. Закон України про нафту і газ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2665-14>.
29. Правила розробки родовищ нафти і газу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0044400-84/page>.
30. Офіційний сайт ПАТ „Укрнафта”. Про компанію. Режим доступу: <http://www.ukrnafta.com/ua/about/profile>.
31. Офіційний сайт ПАТ „Укрнафта”. Місія та цінності. Режим доступу: <http://www.ukrnafta.com/ua/about/mission>.
32. Oil News: «Укрнафта»: капитализация компании составляет \$4,1 млрд. Режим доступу: <http://oilnews.com.ua/news/article9408.html>
33. Укрнафта: Річний звіт за 2010 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrnafta.com/upload/ukrnafta/content/26/Ukrnafta-AnnualReport2010.pdf>
34. Корреспондент. biz. Акционеры Укрнафты назвали рыночную капитализацию компании Режим доступу: <http://korrespondent.net/business/rynki/companies/1198806>.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2014
Рекомендовано до друку к.е.н., доц. Кісем С.Я.

УДК 658:5: 622.24: 622.276

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ

*І.Г. Фадєєва *, Л.М. Савчин*

*ІФНТУНГ, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, тел. (0342)504574,
e-mail: fin@nung.edu.ua*

Анотація. Інструментарій управління розвитком підприємства досить значний, і у подальшому він буде розвиватися і збагачуватися новими рішеннями. У статті розглянуто підходи до трактування сутності дефініцій «управління підприємством», «розвиток підприємства» та «управління розвитком підприємства», уточнено їх значення та економічний зміст. Виділено основні інструменти, які впливають на розвиток підприємств нафтогазового комплексу. Представлено узагальнення та систематизація проблемного поля управління розвитком підприємств з урахуванням світового досвіду ідентифікації та вирішення подібних проблем. Обґрунтовано вибір теоретичних, методичних та прикладних засад управління розвитком сучасного підприємства.

Ключові слова: управління підприємством, розвиток, управління розвитком підприємства, методологія.

Аннотация. Инструментарий управления развитием предприятия довольно значительный, и в дальнейшем он будет развиваться и обогащаться новыми решениями. В статье рассмотрены подходы к трактовке сущности дефиниций «управление предприятием», «развитие предприятия» и «управление развитием предприятия», уточнено их значение и экономическое содержание. Выделены основные инструменты, влияющие на развитие предприятий нефтегазового комплекса. Представлены обобщения и систематизация проблемного поля управления развитием предприятий с учетом мирового опыта идентификации и решения подобных проблем. Обоснован выбор теоретических, методических и прикладных основ управления развитием современного предприятия.

Ключевые слова: управление предприятием, развитие, управление развитием предприятия, методология.

Abstract. Tools for managing business development rather significant, and further it will evolve and be enriched with new solutions. The article discusses approaches to the interpretation of the essence of definitions of "business management", "enterprise development" and "development company management", clarified their values and economic sense. The main instruments that influence the development of oil and gas companies are identified. Generalization and systematization of the problem field of management development companies considering international experience identifying and

solving such problems are presented. The choice of theoretical, methodological and applied principles of management of the development of modern enterprise.

Keywords: business management, development, management development enterprise, methodology.

Вступ. Розвиток підприємств нафтогазового комплексу є запорукою стабільного енергозабезпечення національної економіки та основою енергетичної незалежності України. У результаті розвитку виникає нова якість, стан об'єкта, тобто його склад або структура змінюються. Розвиток – це загальний принцип пояснення історії природи, суспільства і пізнання.

Управління розвитком є необхідною підсистемою нової системи регулювання економіки, що включає індикативне планування соціально-економічного розвитку, процедури вибору та реалізації пріоритетів господарської політики, механізми стимулювання НТП та інноваційної активності, інші інструменти державної політики зростання. Без активно функціонуючої підсистеми розвитку заходи з підйому інвестиційної активності і поживленню виробництва будуть позбавлені цілеспрямованості, що може істотно знизити їх ефективність.

Аналіз сучасних закордонних і вітчизняних досліджень і публікацій. Учення про розвиток складає філософський методологічний фундамент теорії революційного перетворення суспільства. Основи загальної теорії розвитку складних систем, до яких належать нафтогазовидобувні підприємства, описує діалектика, основи якої закладені Ф. Гегелем. Найчастіше під розвитком розуміють хвилеподібну, циклічну зміну якісних характеристик системи у результаті накопичення критичної маси кількісних трансформацій [1,2].

Проблема розвитку підприємства досліджується в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а саме: Афанасьєва Н.В. [3], Раєвневої О.В. [4], Василенко В.О. [5], Пономаренко В.С., Тридіда О.М., Кизима М.О. [6], Пушкаря О.І. [7], Кононенко І.В. [8] та ін.

Поняття «економічний розвиток» як економічна категорія було сформульоване ще шотландським економістом і філософом Адамом Смітом у 1776 р. у роботі «Дослідження про природу та причини багатства народів», де він назвав «конкуренцію» та «інтерес» головними рушійними силами змін у господарській поведінці.

Поняття «економічний розвиток» як економічна категорія, яка не збігається за змістом з поняттям «економічний ріст» вперше з'явилося у роботах Й. Шумпетера [2] і М.Д. Кондратьєва [9].

Постановка проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових праць та значні досягнення в області обґрунтування теоретичних основ розвитку підприємства однак на сьогодні сутність, класифікація видових проявів на рівні підприємства чітко не визначені. Існує також значна кількість публікацій, у яких досліджується система управління економічним розвитком підприємств. Але їх недоліком є те, що в більшості з них економічний розвиток розглядається однобічно – з позицій менеджменту як розвиток організаційних структур, як інноваційний розвиток, як удосконалення організаційно-технологічних засобів, як система інформаційних потоків і прийняття рішень; з економічних позицій як система заходів з покращення ефективності виробництва і управління підприємством тощо. Отже, проблема управління розвитком нафтогазових підприємств потребує вдосконалення методологічної бази з метою вдосконалення цього процесу та підвищення ефективності діяльності цих підприємств.

Мета роботи. Дослідження економічної сутності розвитку підприємства та виділення його видових проявів на рівні підприємства, що сприятиме формуванню та подальшому розвиненню теоретико-методологічних та прикладних засад управління розвитком нафтогазових підприємств в Україні.

Висвітлення основного матеріалу. Вітчизняні науковці ґрунтовно досліджують процес розвитку та визначають його суть як «процес, у наслідок якого відбувається зміна якості чогонебудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» [10, с. 1235].

Найбільш детально вивчає розвиток складних економічних систем український науковець Є. Боршук [11]. Він виокремлює чотири групи різних поглядів науковців на причини розвитку. Перша група пов'язує розвиток з реалізацією нових цілей, цілеспрямованістю змін, що є необхідною умовою і атрибутом розвитку. Друга група розглядає розвиток як процес адаптації до навколишнього середовища. Третя група визначає розвиток його джерелом – суперечностями системи. Четверта – ототожнює розвиток з прогресом, або однією з його форм – еволюцією. Є. Боршук визначає процес як заключний компонент системного понятійного ряду: переміни – зміни – трансформації – еволюції – розвиток. Розвиток, має дві форми, між якими існує діалектичний зв'язок: еволюційну, пов'язану з поступовими кількісними змінами об'єкта, і революційну, яка характеризується якісними змінами структури об'єкта. Розрізняють висхідну лінію розвитку (прогрес) і низхідну лінію розвитку (регрес).

Й. Шумпетер був першим, хто звернув увагу на те, що господарська діяльність носить складний еволюційний характер, а у господарських системах має місце не тільки якісний ріст, кількісне зростання, але й якісні зміни, джерелом яких є інновації, а їх провідниками в економіку – підприємці.

Економічний розвиток за Й. Шумпетером є процесом рекомбінації, при якому інновації створюють нову комбінаторику появи нових цінностей, методів виробництва, ринків товарів, послуг, благ, сировини, фінансових і трудових ресурсів, реорганізацій, катастроф, криз. Ця теорія розвитку припускала заміщення ресурсів у господарських системах шляхом перерозподілу їх від «консерваторів» до «новаторів» за схемою донорсько-акцепторних зв'язків. Проте, рушійною

силою Й. Шумпетер вважав конкуренцію і боротьбу за виживання, його теорія була лінійно-еволюційною.

М.Д. Кондратьєв першим звернув увагу на нелінійність господарського розвитку та обґрунтував циклічний (50-60 років) і нелінійний характер довготривалого і середньотривалого економічного розвитку, який супроводжується якісними змінами у системі. На відміну від концепції економічного розвитку Й. Шумпетера, концепція М.Д. Кондратьєва була нелінійною й припускала революційні стрибки, структурні зміни, якісні переходи.

У другій половині 20 століття як реальні рушійні сили економічного розвитку почали розглядатися кооперація, взаємодія у спільних інтересах, скоординована співпраця. Теоретичним підґрунтям цього стали теорія самоорганізації Нобелівського лауреата І.Р. Пригожина [12] і теорія синергетики професора Г. Хакена [13]. Спільним для них є те, що в обох теоріях доведено, що узгоджена когерентна дія різнорідних за природою сил за певних умов може проявитися у таких специфічних ефектах як синергізм, емерджентність, мультиплікація, що може інтенсифікувати розвиток у вигляді стрибка або вибуху і перевести систему з однієї якості в іншу.

І. Р. Пригожин на основі проведеного аналізу поділив усі економічні процеси на рівноважні і дисипативні, тобто такі, що протікають нерівноважно з розсіянням матерії, енергії, ентропії, інформації тощо. Він довів, що саме дисипативні системи мають здатність до розвитку, який тим ефективніший, чим далі процес знаходиться від стану рівноваги. Однак у рівноважних системах розвиток неможливий, оскільки він відбувається лише за наявності певного відхилення процесу від стану рівноваги. Такий підхід І.Р. Пригожина є революційним викликом класичній теорії економічного розвитку, яка, у так званих «законах ринку», ставить на перше місце саме рівновагу.

Отже, на основі аналізу наукових робіт вітчизняних та зарубіжних науковців можна узагальнити основні підходи до трактування дефініції «розвиток підприємства» (табл.1).

У рамках аналізу проблеми розвитку підприємства виділити з усієї сукупності інструментів управління ті, які безпосередньо пов'язані з процесом розвитку, не представляється можливим, оскільки меті розвитку може служити будь-який інструмент управління, який передбачає перевід цього аналізу в область методології або концептуальних узагальнень. Управління розвитком являє собою суперечливе поєднання понять, так як розвиток в своєму основному визначенні означає зміну, еволюційну або стрибкоподібну, в результаті якої виникає новий якісний стан підприємства. У будь-якому випадку, як згадувалося вище, розвиток передбачає порушення стійкого, рівноважного стану. І навпаки, управління є функцією, що забезпечує збереження якісної специфіки, зокрема, структури і режиму діяльності, а також досягнення поставлених цілей тільки за умови вдосконалення і розвитку.

Інструменти управлінської діяльності, у своєму основному розумінні, є засобами пристосування до умов зовнішнього середовища, головне завдання яких - виключити з середовища елементи невизначеності і створити ситуацію визначеності, стійкості і повторюваності. Інструменти управління є засобами упорядкування, пристосування з метою вирішення поставленої проблеми в рамках сформованої реальної ситуації, ресурсних та інших обмежень.

Інструмент управління, таким чином, від початку орієнтований на збереження, а не на зміну. Крім того, можливість управління розвитком як спонтанним процесом є спірною. Процес управління розвитком (процес досягнення нових цілей новими засобами) підприємства здійснюється на основі наступних основних методологічних підходів:

- аналітичного, включаючи побудову сценаріїв;
- експериментального (організований хаос, гнучка структура стратегічної діяльності, управління знаннями, змінами);
- синергетичного;
- автопоетичного (саморозвитку).

Переважає, як правило, традиційно аналітичний підхід. Його сутність проявляється через стратегічне планування, яке засноване на прогнозуванні кількісних або якісних параметрів (сценаріїв) ринку. Зазначимо, що в сучасній ринковій ситуації ця послідовність і структура управління розвитком (виявлення можливості, вироблення стратегії та її реалізація) не завжди прийнятні, оскільки можливість, навіть якщо прогноз точний, може бути короткочасною, її можуть вже реалізувати конкуренти, а сам ринок трансформуватися. Тим не менш, аналітико-прогностична складова стратегії є необхідним процесом формування можливих цілей розвитку. При цьому необхідно визначити межі дієвості стратегії як інструменту управління розвитком підприємства, оскільки деякі важливі елементи стратегічного управління втрачають своє значення. Стратегію слід розглядати не як готовий інструмент управління розвитком, а через призму її адаптації до сучасних умов. Проблема в даному випадку полягає в тому, що, з одного боку, розробки в області стратегії складають цілу галузь знань, а з іншого - в економіці, де стратегічні підходи, засновані на прогнозуванні майбутнього стану ринку, не завжди ефективні. І, нарешті, слід вказати на те, що в сучасній економіці стратегічна діяльність як цілеорієнтований процес все частіше поступається місцем ресурсорієнтованому підходу, за якого мета розглядається або як стратегічне намір, або як вторинний по відношенню до ресурсів елемент. Таким чином, виникає проблема визначення структури стратегічної діяльності в процесі її розвитку і спадкоємності.

Таблиця 1 – Наукові підходи до трактування дефініції “розвиток підприємства”

Науковець	Трактування терміну
Шумпетер Й. [2]	Процесом рекомбінації, при якому інновації створюють нову комбінаторику появи нових цінностей, методів виробництва, ринків товарів, послуг, благ, сировини, фінансових і трудових ресурсів, реорганізацій, катастроф, криз
Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. [14]	Довгострокова програма удосконалення можливостей вирішувати різні проблеми і здібностей до відновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою організації.
Погорелов Ю.С. [16,с.45]	Безперервний процес, що відбувається за встановленою програмою, як зміна станів підприємства, кожен з яких є більш якісним за попередній, через що у підприємства виявляються нові властивості, якості та характерні риси, які дають можливість підприємству виконувати нові функції, вирішувати нові завдання, що зміцнює його позиції і підвищує здатність протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища
Василенко В.О. [5, с. 101]	Це не разові перетворення з метою досягнення “найкращого” (а тому і споконвічного) стану системи, а процес, що не припиняється в часі, плин якого не завжди відбувається постійно і безупинно, найчастіше йде стрибкоподібно з подоланням різних по глибині й охопленню криз.
Расвнева О.В. [4, с. 108]	Унікальний процес трансформації відкритої системи в просторі і часі, який характеризується перманентною зміною глобальних цілей його існування шляхом формування нової дисипативної структури і переводом його в новий аттрактор функціонування.
Запасна Л.С.[17,с.36]	Новий якісно-кількісний стан підприємства, який відбувається у часі під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища
Шубравська О.В. [15, с. 37]	Процес переходу системи з одного стану в інший, що супроводжується зміною її якісних і кількісних характеристик.
Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. [6, с. 62]	Процес кількісно-якісних змін у системі, ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її опірність дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища й ефективність функціонування.
Афанасьєв Н.В., Рогожин В.Д., Рудика В.І. [3, с. 27]	Об'єктивна зміна тільки якісних характеристик системи, обумовлена як фундаментальними законами природи (єдності і боротьби протилежностей, переходу кількість у якість, розвитку суспільства по спіралі і нагору), так і закономірностями функціонування конкретних систем (старіння устаткування, нагромадження досвіду і знань співробітниками, виснаження природних ресурсів) при якій формуються нові властивості системи.
Кифяк В.[18,с.193]	Динамічна система, яка складається із взаємодіючих підсистем, які формують вектор кількісних і якісних змін функціонування підприємства, спрямованих на досягнення цілей

З вищеведеного можна зробити висновок, що резерви розвитку необхідно використовувати як для того, щоб шукати кошти для реалізації заданої мети (традиційне стратегічне планування), так і для того, щоб шукати адекватні можливості зміцнення і розширення вже існуючих основних потужностей, ключових процесів, здатності до отримання нових знань. Не тільки розвиток засобів визначає нові цілі в процесі розвитку. Задана мета (прогнози, плани) також є генератором нових засобів, процесів і рішень.

Формою подолання протиставлення зазначених підходів може стати концепція циклу стратегічної діяльності (кругообігу), яка передбачає зміну пріоритетів при постійних взаємних переходах і взаємоперетвореннях всіх елементів стратегічної діяльності.

Проте не тільки необхідність удосконалення наявних засобів для реалізації заданої мети визначає становлення нових завдань розвитку підприємства. Концепція кругообігу передбачає зміну пріоритетів у процесі взаємоперетворень всіх елементів стратегічної діяльності. У

відповідних випадках ця концепція відображає суміщення раціонально-цільовий і спонтанно-ресурсної стратегій розвитку підприємства. Областю широкого застосування процесів розвитку є та частина ринку, яка знаходиться на стику принципів традиційної та нової економік, а також на кордоні між стійкими і хаотичними ринковими процесами. Така діяльність може набувати форми організованого хаосу, тобто свідомого порушення рівноваги для вироблення більш високого рівня адаптації. У цих умовах менеджменту легше зрозуміти, який варіант може стати найбільш успішним і на який вид бізнесу, який є для компанії важливішим, доцільно перекинути ресурси. У той же час необхідно швидко закрити проекти, що опинилися помилковими. Це динамічний процес, для якого у [20] пропонується наступний порядок процедур постійно повторюваного коригування стратегії:

- 1) діагностика конкурентного середовища;
- 2) розробка попереднього варіанту ринкових і операційних сценаріїв на найближче майбутнє;
- 3) створення нового бачення стратегії;
- 4) запуск і швидке уточнення експериментів у взаємодії з замовниками;
- 5) швидке нарощування масштабів найбільш успішних варіантів.

Управління розвитком через хаос є науково-практичною діяльністю в області соціального (управлінського) експериментування. Воно передбачає вибір концептуальної моделі розвитку, підготовку альтернативних стратегій, їх перевірку і відбір (на основі управлінського експериментування), тобто управління знаннями і керування стратегічним розвитком, заснованими на методології наукового дослідження. Таким чином, хаос являє собою експериментальне середовище для отримання необхідної стратегії адаптації та стійкості. Загалом мова йде про теорію створення організаційного знання та креативного (творчого) розвитку. В умовах постіндустріальної економіки управлінська діяльність переходить від адаптивного до креативного розвитку, від пристосування до зовнішнього середовища - до його формування. При цьому управлінська діяльність набуває теоретико-практичний характер і спрямовується, в тому числі, на управління знаннями. Тому будь-які інструменти управління, що припускають отримання або перетворення знань, є інструментами управління розвитком, оскільки означають не пристосування до теперішнього або прогнозованого майбутнього, а перехід управління у творчу фазу, яка є формуванням майбутнього. Управління при цьому розглядається з точки зору менеджменту знань та їх виробництва, навчання та практичної підготовки. При цьому завданням є не тільки придбання знання і переведення його в організаційну форму, але, головним чином, створення і використання системи переміщення знань з організаційної форми, де вони, як правило, є теоретичними, в область товарів і послуг, в яку вони «вмонтовані» і пропонуються споживачеві.

Проблема управління інформацією трансформувалася в проблему управління знаннями, тобто створення механізмів придбання, накопичення і застосування знань. М. Вітцель, виходячи з принципів поділу понять факту і знання, залежності знання від свідомості і обізнаності, нероздільності знання і суб'єкта, визначає знання як накопичені передумови (потенціал) для дії [20], що близько до розуміння знання П. Друкером як причини або здібності до іншої, більш ефективної діяльності. М. Желени також з позицій концептуального прагматизму визначає знання більш радикально, як цілеспрямоване координоване дію, і вважає, що єдиним способом докази знання є досягнення мети. На відміну від знання інформації, яке можна продемонструвати висловлюванням або показом, власне знання можна продемонструвати тільки дією.

Процес управління знаннями реалізує функцію капіталізації знань і досвіду шляхом вирішення поточних проблем і розробки стратегічних планів, забезпечуючи стійкість і гнучкість виробничого процесу. Мова, таким чином, йде про створення системи управління знаннями підприємства (Knowledge Management) або КМ, тобто про впровадження особливих аналітичних систем безперервного пошуку і дослідження інформації.

Зміст процесу розвитку полягає в досягненні потрібної стратегії адаптації та стійкості на основі подолання ресурсної залежності від зовнішнього оточення за рахунок його активного перетворення і управління послідовним розпадом і створенням організаційного порядку, заснованого не так на плануванні, ієрархії, командах і наказах, як на визначених правилах поведінки і взаємодії, досвіді і знаннях. Результатом реалізації такої стратегії є створення організаційного знання та досягнення креативного (творчого) розвитку організації.

Ще один варіант в рамках теорії управління знаннями представлений так званим управлінням змінами або плановою організацією змін [21]. Ця модель має на меті досягнення органічної здатності підприємства до безперервного розвитку та адаптації, які засновані на нових особистісних якостях працівників, на сучасних технологіях і системі участі, яка передбачає, що зміни в організації нерозривно пов'язані із зміною відносин, поведінки та ціннісної орієнтації її членів.

Таким чином, процес розвитку підприємства включає в себе:

- інструменти та процедури аналітичної діяльності (стратегічного планування);
- діяльність з управління знаннями;
- експериментальну і віртуальну діяльності.

Ці інструменти різні і є інструментами розвитку в тому відношенні, що управляють процесом перекладу інформації в форму організаційного знання як здатності до якісно іншої, більш ефективної діяльності підприємства. При цьому мається на увазі, що перехід від використання інформації до якісно нового рівня управління знаннями, включає в себе:

- розуміння (знання принципів) і формування нового знання імовірнісного характеру;
- теоретизування (оцінку розуміння) або прогностичний рівень;
- перехід на стадію вироблення робочих теорій (гіпотез) тлумачення процесів, що передбачає постановку нових проблем або вироблення нових рішень.

Такий, на наш погляд, критерій відмінності (відносної, звичайно) інструментів управління підприємством від інструментів управління його розвитком.

Інструментарій управління розвитком підприємства досить широкий, і буде далі розвиватися і збагачуватися новими рішеннями. Однак не всі процеси і системи управління підприємством пов'язані виключно або переважно з процесами розвитку. Це відноситься і до інформаційних технологій, впровадження яких іноді асоціативно пов'язано з розвитком.

В рамках інформаційно-технологічного комплексу організації виділяють наступні чотири класи інформаційних систем:

- ключові (що мають велике значення для успіху зараз - складські системи, бази даних тощо);
- допоміжні (необхідні, але не потрібні в даний момент - бухгалтерські програми, кадри, текстові редактори, електронна пошта тощо);
- стратегічні (які потрібні для досягнення цілей бізнес-стратегії - електронний обмін даними з партнерами, системи класу MRP / ERP, системи для аналізу та прогнозування ринку тощо);
- потенційні (можливо, важливі для досягнення успіху в майбутньому - експертні системи і т.п.).

Очевидно, що з процесом розвитку підприємства безпосередньо пов'язані лише два останніх класи аналізованих систем.

ERP-рішення бізнес-рівня управління повинні базуватися на інтеграції задач з управління підприємством та його розвитком, починаючи з рівня АСКТП. Ці завдання можуть бути вирішені за допомогою MES-систем (Manufacturing Execution Systems). Перелік завдань, які вони розв'язують подано на рис.1, з якого бачимо, що MES-системи призначені для вирішення різноманітних задач, об'єднаних в 11 основних груп.

Рисунок 1- Перелік завдань, які розв'язуються MES-системами [21]

Сьогодні на промисловому підприємстві більшість задач на рівні безпосереднього керування (АСКТП – автоматизовані системи керування технологічними процесами, або HMI/SCADA Human Machine Interface / Supervisory Control And Data Acquisition) і на рівні управління підприємством (АСУП – автоматизовані системи управління підприємством, або ERP – Enterprise Resource Planning) вже вирішуються автоматизованим способом. Проте, часто між ними не існує сталого інформаційного зв'язку, без якого неможливе подальший розвиток виробництва. MES-системи усувають цей інформаційний вакуум і можуть бути використані для перетворення даних реального

УДК [338+65]:622.241.002.2:002

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ БУРОВИМ ВИРОБНИЦТВОМ

А.О. Устенко

*ІФНТУНГ, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, тел. (03422) 50-76-23,
e-mail: reg@fnung.edu.ua*

Анотація. Досліджено систему управління буровим виробництвом. Система управління загалом представляє концепцію взаємопов'язаних і взаємозалежних частин – компонентів: наукових знань і практичних навичок щодо керування різними об'єктами (людиною, процесом, організацією) для забезпечення їх конкурентоспроможності в ринкових умовах і всебічного задоволення потреб при оптимальному використанні ресурсів.

Обґрунтовано необхідність створення і розроблено теоретичну модель процесу спорудження свердловин. Теоретична модель з класифікаторами факторів виступає не просто як керована система, а як об'єкт для керуючої системи, що реалізує загальні функції управління.

Запропоновано класифікацію факторів із визначенням параметрів, класифікацію функцій і завдань досліджуваного процесу. В даному контексті свідомо обмежено межі диференціації понять "специфічна функція", "функціональний комплекс завдань", "завдання". Під специфічною функцією управління визначено сукупність всіх функцій управління однією зі стадій господарської діяльності. Під функціональним комплексом завдань визначено сукупність завдань, що реалізують одну зі специфічних функцій управління (наприклад, планування однією зі стадій господарської діяльності, облік на одній зі стадій тощо). Під завданням управління визначено реалізацію однієї зі специфічних функцій у відношенні до одного із факторів (компонентів), наприклад, планування праці та заробітної плати, планування засобів праці тощо).

Розглянуто процес спорудження свердловин як єдність процесу праці і процесу утворення вартості, як єдність керованої і керуючої підсистем.

Ключові слова: система управління, функціональна підсистема, функції і завдання управління.

Аннотация. Исследована система управления буровым производством. Система управления в целом представляет концепцию взаимосвязанных и взаимозависимых частей – компонентов: научных знаний и практических навыков по управлению различными объектами (человеком, процессом, организацией) для обеспечения их конкурентоспособности в рыночных условиях и всестороннего удовлетворения потребностей при оптимальном использовании ресурсов.

Обоснована необхідність створення і розроблена теоретична модель процесу спорудження скважин. Теоретична модель з класифікаторами факторів виступає не просто як управляемая система, а як об'єкт для управляющей системы, реализующей общие функции управления.

Предложена классификация факторов с определением параметров, классификация функций и задач изучаемого процесса. В данном контексте сознательно ограничены пределы дифференциации понятий "специфическая функция", "функциональный комплекс задач", "задача". Под специфической функцией управления определена совокупность всех функций управления одной из стадий хозяйственной деятельности. Под функциональным комплексом задач определена совокупность задач, реализующих одну из специфических функций управления (например, планирование одной из стадий хозяйственной деятельности, учет на одной из стадий и т.п.). Под задачей управления определена реализация одной из специфических функций в отношении одного из факторов (компонентов), например, планирование труда и заработной платы, планирование средств труда и т.д.).

Рассмотрен процесс сооружения скважин как единство процесса труда и процесса образования стоимости, как единство управляемой и управляющей подсистем.

Ключевые слова: система управления, функциональная подсистема, функции и задачи управления.

Summary. Management system of drilling production is researched. In general, management system represents the concept of interconnected and interdependent parts – components: scientific knowledge and practical skills to manage different objects (a person, a process, an organization) to ensure their competitiveness in the market conditions and the overall satisfaction with optimal usage of resources.

The necessity of the creation of the theoretical model of wells construction process is grounded and the model itself is developed. Theoretical model with factors' classifiers is seen not only as a managed system, but as an object for the managing system, which implements general management functions.

The classification of factors with the determination of parameters and the classification of functions and tasks of the researched process is worked out. In this context, the boundaries of the differentiation of

часу в інформацію, яка має суттєве значення в бізнес-системах управління. MES-системи дають суттєві переваги, а саме:

- мінімізують час реагування на виробничі події;
- сприяють оптимізації витрат ресурсів та зниженню простоїв обладнання.

Найважливішими функціями MES-систем управління виробництвом можна назвати завдання оперативного планування (ODS), контролю і управління якістю продукції (QM), диспетчерського управління і контролю ефективності (DPU). Саме ці головні функції входять до складу Plant Application-MES-компоненти програмного рішення Proficy. Модулі системи здатні інтегруватися до загальної системи прийняття рішень на різних рівнях управління.

Висновки. На основі проведеного аналізу сучасних наукових досліджень у галузі управління розвитком підприємств нами визначено відмінності між дефініціями «управління підприємством» та «управління розвитком підприємств». Проведене дослідження трактування дефініції «розвиток підприємства» різними науковцями дає можливість зробити висновок, що не існує єдиної думки стосовно визначення даного поняття, тому на сучасному етапі воно вимагає уточнення та розкриття. Здійснено узагальнення теоретико-методологічних підходів до розуміння процесу управління розвитком підприємства, а також визначено основні інструменти управління розвитком підприємств нафтогазового комплексу, серед яких чільне місце належить впровадженню інформаційних технологій.

Література

1. Васильев Ю.П. Управление развитием производства. Опыт США / Ю.П. Васильев. – М.: Экономика, 1989. – 345 с.
2. Шумпетер И. Теория экономического развития / И. Шумпетер. – М.: Экономика, 1991. – 342 с.
3. Афанасьев Н.В., Рогожин В.Д., Рудык В.И. Управление развитием предприятия: Монография. — Х.: Издательский Дом «ИНЖЭК», 2003. — 184 с
4. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: Монографія. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. — 496 с.
5. Василенко В.А. Организационно-циклическая и структурно-функциональная модели развития организации // Культура народов Причерноморья. — с. 100–107.
6. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: Монографія. — Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. — 328 с.
7. Финансовые механизмы стратегического управления развитием предприятия. /Ю.А. Путятин, А.И. Пушкарь, А.Н. Тридид. — Харьков: Основа, 1999. — 488 с.
8. Кононенко І.В. Управління розвитком підприємства: Навч. посібник. / І.В. Кононенко. — Х.: НТУ «ХПР», 2001. — 134 с
9. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теории предвидения / Н.Д. Кондратьев. – М.: Экономика, 2002. – 767 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
11. Борщук Є.М. Теоретико-методологічні основи системного аналізу сталого розвитку еколого-економічних систем: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. екон. наук: спец. 08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища»/ Є.М. Борщук. – Львів, 2009. – 37 с.
12. Пригожин И.Р. Познание сложного. Введение / И.Р. Пригожин, Г. Николис. – М.: Мир, 1990. – 344 с.
13. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен. – М.: Мир, 1980. – 452 с.
14. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. — М.: Дело, 1994. — 680 с.
15. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження // Економіка України. — 2005. — №1. — с. 36–42.
16. Погорелов Ю.С. Оцінювання та моделювання розвитку підприємства: монографія/ Ю.С. Погорелов. – Луганськ: Глобус. – 2010. – 512 с.
17. Запасна Л.С. економічна сутність розвитку підприємства [електронний ресурс]/ Л.С. Запасна. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp96/knp96_33-37.pdf
18. Кифяк В. теоретичні основи визначення категорії «розвиток підприємства» / В. Кифяк// Економічний вісник. Зб.наук.праць, 2011. Вип..8.4.2. – С.190-194
19. Годин В.В. Тенденции глобализации и переход к информационному обществу. В кн. Управление социально-экономическим развитием России. Концепции, цели, механизмы./ В.В. Годин. - М.: Экономика, 2002. - С. 576-578.
20. Витцель В.В. Знание: определение понятия. В кн. Информационные технологии в бизнесе/ В.В. Витцель. – СПб: Питер. – С.198-209
21. Гуптара П.С. Управление переменами. В кн. Информационные технологии в бизнесе/ П.С. Гуптара. – СПб: Питер. – С.474-486
22. Фадеева І.Г. Інтегрована система оперативного оцінювання витрат бурових підприємств. Монографія / І.Г. Фадеева, М.О. Данилюк. -ІФНТУНГ – Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2009. – 170с.